

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ ИНСТИТУТ ЗА ИСТОРИЧЕСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ	
Изходящ №	дата ..... 201 г.
Входящ № 200	дата 15.03. 2022
София 1113, бул. Шипченски проход № 52, бл. 17 тел.: 02/ 979 29 98 ; факс: 02/ 870 21 91	

РЕЦЕНЗИЯ

от чл.-кор. проф. дин Александър Костов –

Институт за балканистика с център по тракология (БАН)

за дисертационния труд на Мирена Паулинова Митова

на тема: „Международен панаир –Пловдив във външнотърговската политика на България по време на Студената война“, представен за защита за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в Област на висше образование 2. Хуманитарни науки, Професионално направление 2.2. История и археология, Научна специалност „ История на България“, с научен ръководител проф. д-р Илияна Марчева

Мирена Паулинова Митова е зачислена на 6 юли 2016г. като задочен докторант в Института за исторически изследвания при БАН и след изтичане на срока на обучение е отчислена с право на защита. Дисертационният ѝ труд „Международен панаир – Пловдив във външнотърговската политика на България по време на Студената война“ е обсъден на разширено заседание/семинар на секция „История на България след Втората световна война“ към Института за исторически изследвания при Българска академия на науките, състояло се на 10.01.2022 г. На него е взето решение представената дисертация да се насочи за публична защита. Дисертантката отговаря на изискванията на всички нормативни актове, отнасящи се до процедурата. Мирена Паулинова Митова е представила за защита дисертация, която се състои от въведение, увод, изложение от четири глави, заключение и библиография в общ обем 428 страници.

С интерес прочетох монографична разработка по определената тема в нейния предварителен вариант, още преди обсъждането ѝ в секцията, както и финалния ѝ текст. Още в началото искам да отбележа, че съм приятно изненадан от нивото на подготовка на докторантката и подготвения от нея труд. Занимавал съм се с проблемите на външноикономическите връзки не само на България, но и на други страни от Югоизточна Европа, по време на Студената война и мога да оценя положените усилия и демонстрираните знания от страна на Мирена Митова.

Ролята и мястото на международните панаири в източноевропейските страни – членки на СИВ, но също например и на подобния форум в Загреб в тогавашната ФНР/СФР Югославия, в международните търговско-икономически отношения по време на Студената война предизвикват интереса на мнозина учени. В тази връзка и Международният панаир–Пловдив несъмнено заслужава внимание поради интересното му през този сравнително дълъг исторически период. Темата на дисертационния труд на М. Митова е безспорно актуална, не само с оглед на осветляване на стопанското минало на България до 1989 г., но дори и за времето след началото на политическите и икономическите промени в страната. Дори е малко учудващо, че досега нашата колегия не беше насочила вниманието си историята на Международния панаир - Пловдив през разглеждания период. И не е само това. Досега нямаше много сериозни изследвания, посветени на отделни аспекти от проблема.

Още при прочитането на труда прави отраднo впечатление, че докторантката отлично познава съществуващата литература, както конкретно по темата на дисертацията, така и в по-широк план - по въпросите, отнасящи се до общия контекст на проблематиката, свързани с функционирането на панаира в Пловдив, но и преди всичко тези върху стопанското развитие на България след Втората световна война.

Споделям стремежа на М. Митова за представи развитието на Международния панаир – Пловдив в контекста на развитието на плановото стопанство в Народна република България и на нейните външотърговските връзки със страните от СИВ, развитите пазарни икономики и държавите от Третия свят.

Именно поради това тя го разглежда като обект на своето изследване, възприемайки за негов предмет ролята на този форум във външнотърговската политика на България през периода на Студената война. С право тя се е насочила към установяване и анализ на различни показатели за развитието на панаира (статут и управление, големина на изложбена площ, брой участващи държави, брой посетители, модернизирането на сградите и съоръженията, усъвършенстване на организацията на обслужването, стойност на сключените сделки и други) все с оглед на външноикономическото развитие на страната през разглеждания период.

В своята работа докторантката си е поставила за цел „да проследи и изследва ролята на Международния панаир – Пловдив за външнотърговската политика на България в обстановка на политическо, икономическо и идеологическо противопоставяне на страните от двата блока” и да отговори на въпроса „какво е значението на международния търговски форум в условия на стагнация на диалога Изток-Запад и как той допринася за увеличаването или установяването на търговски отношения на България със страни извън рамките на Източния блок.”

Според мен, тя правилно е обърнала сериозно внимание и на влиянието на вътрешните и външните за страната фактори, които определят развитието на панаира през разглеждания период. По такъв начин тя е оставила (надявам се) за по-нататъшни проучвания редица второстепенни, с оглед на очертаната цел, аспекти от неговото развитие и отражение (не само) върху българското стопанство и град Пловдив – като например архитектурен облик и организация на изложбеното пространство и други, а защо не и значението му за развитието на местните отбори, които участват редица години в европейския турнир за Купата на панаирните градове по футбол.

Съобразно споменатите цели авторката си е поставила редица задачи в своето изследване, които могат да се обобщят накратко като осветляване на отделните етапи от развитието на Пловдивския панаир, съвпадащи с по-големи и по-малки трансформации с икономиката на България. Нямам сериозни забележки към обосновката им.

С оглед на изпълнението на тези задачи докторантката е подбрала подходящи параметри и инструментариум на изследването – хронологична рамка, методи и извори. Смятам, че има логика при избора на долна и на горна хронологична граница – съответно 1944 и 1989 г. , макар че първата от тях би могла да се „качи” с две-три години, изхождайки от заявените в заглавието и съдържанието на дисертацията задачи.

Изложението е построено основно върху проблемно-хронологичния принцип, като използван е сравнителният подход, отчитащ международните отношения в света по време на Студената война, вътрешната и външната стопанска политика на България и еволюцията на европейските търговските панаири във връзка с промените в организацията и обхвата на Международния панаир в Пловдив. Както се вижда и от окончателния резултат (представената дисертация) това е удачен избор.

Авторката заслужава похвала за усилията ѝ да привлече възможно най-широк кръг извори – както архивни, така и публикувани. Дисертационният труд е написан на основата на разнообразни и многобройни първични и вторични източници. Докторантката е имала шанса да използва изключително важен извор по избраната тема. Става въпрос за богатия архивен фонд на Международния панаир–Пловдив, съхраняван в Държавен архив - Пловдив. М. Митова старателно и съвестно се е възползвала от тази възможност и е вкарала в обръщение разнообразни по вид документи от разглеждания период. Наред с това тя е привлякла и други важни за проучването ѝ непубликувани документи и материали от цитирания архив (от фонда на Градския общински народен съвет–Пловдив) и от Централния държавен архив – София (от фондовете на Министерство на външната търговия, Българската търговска палата и на Централния комитет на Българската комунистическа партия и други), имащи пряко отношение към разработваната тема.

Колегата Митова е използвала, при това до голяма степен със задължителния критичен поглед, и съществуващата мемоарната литература, като сред тези публикации може би най-ценни за изследването са спомените на директора на Международния панаир–Пловдив през 70-те и 80-те години на ХХ в Кирил Аспарухов. По същия начин е експлоатирила и други обнародвани материали, като например справочници и

юбилейни издания на самия панаир, изданието „Панаирни новини“ на в. „Отечествен глас“ (Пловдив), списанието „Външна търговия“ на Българската търговска палата .

Като цяло структурата и съдържанието на представената дисертация са адекватни на поставените задачи в изследването. В началото на своя труд докторантката правилно и с успешен резултат се е постарала да представи основни понятия, които използва в изследването – панаир, външна търговия и Студена война, а също и предисторията на панаира, т. е. неговото развитие преди възприетата начална година на труда - през 30-те години на ХХ в. Също така са формулирани обект и предмет на изследването, неговите цели и задачи на проучването. Аргументират се и хронологичната рамка, методологията и използваните методи на изследването. Посочени се и източниците, върху които се гради анализът и се очертава приноса на дисертационното изследване.

Съгласно с поставените от самата нея изследователски задачи е определена и структурата на изложението, по която нямам съществени забележки. Основните му части на изложението са обособени в четири глави на основата на проблемно-хронологичния принцип. По същия начин всяка една от тях е разделена на подглави, чийто брой съответства на етапите от развитието на панаира през съответния период. Като цяло ги приемам за логични и отговарящи на реалното състояние. За мен съществуват някои въпросителни около формулирането на заглавия на отделни глави и подглави, както и на аргументацията за тяхното обособяване. Така например заглавието на първата глава „Международният панаир–Пловдив през 40-те и 50-те години на ХХ век“ би трябвало да бъде съобразено с долната хронологична граница на темата на дисертацията. В трета глава „Международният панаир – Пловдив през 70-те години на ХХ в.“ е посочена 1975 г., когато се подписва Заключителния акт на конференцията в Хелзинки, като вътрешен вододел при оформянето на изложението на двете й подглави. Тук би могло да се даде и друга основна аргументация, свързана и с развитието на панаира и на българското стопанство.

Като цяло, в същинското изложение авторката е успяла убедително да представи своя анализ и да даде отговор на въпросите, формулирани в поставените от нея цели и задачи на изследването.

И като епilog, в заключението на дисертационния си труд М. Митова е формулирала в обобщен вид, за мен в достатъчна степен, своите изводи относно процеса на развитие на Международния панаир – Пловдив през разглеждания период и ролята му във външнотърговската политика на България в контекста на развитието на страната и на света през периода на Студената война.

В края на дисертацията си докторантката е представила внушителен списък с привлечените и използваните в изследването ѝ многобройни архивни и публикувани източници и научни публикации. Дори само цитираните изследвания по темата, обхващащи над 200 заглавия, са впечатляващи и доказват сериозния подход на М. Митова и извършената подготвителна работа по темата на нейната разработка.

В автореферата са отразени основните положения в представения за рецензиране и защита дисертационен труд. Приемам и заявените от авторката приноси в нейното изследване дисертационен труд, а именно, че :

- за първи път е изследвана специфичната взаимовръзка между развитието на външната търговия в България в годините на Студената война с увеличаването на значението на Международния панаир–Пловдив, като е доказана зависимостта между двете явления.
- за първи път е изследвано влиянието на Международния панаир–Пловдив за модернизирването на икономиката в България по време на социализма.
- са изведени политико-исторически и икономически фактори за развитието на Международния панаир–Пловдив.
- са вкарани в научен оборот нови първични документи, най-вече такива свързани с историята на панаира, съхранявани в Държавен архив - Пловдив.

Добро впечатление остава и отчетеното от дисертантката относно т. нар. „апробация на изследването”. Резултатите от изследванията по темата на нейния дисертационен труд са представени и обсъдени пред широката научна общност на седем различни форума. Освен това, тя е ги е популяризирала и посредством подготвени от нея материали по темата в две научно-популярни изяви - в сайта “Българска история“ и във в. „Марица – Уикенд”, бр. 28 от 2-3 февруари 2019.

Мирена Митова заслужава похвала и за представените нейни публикации - общо девет на брой в научни сборници и списания - по темата на дисертацията си. С тях тя допълнително ни убеждава за сериозната си работа и подготовка на труда си.

Препоръчвам представеният труд да се издаде предвид споменатите вече негови достойнства. Преди това обаче, според мен, авторката му би трябвало да направи някои малки промени, които ще го „дошлифоват” и ще позволят работата ѝ да бъде представена по най-добър начин на широката публика.

След успешната защита, в което съм уверен, колегата Митова трябва да излезе от сковаността, характерна за всеки млад учен и да помисли за следното:

- да потърси малко разнообразие при формулирането на заглавията на отделните глави. Повторението „Международният панаир–Пловдив през ... години на XX век“ във всяко от тях не е най-добрият избор в това отношение.

- въвеждащите части, озаглавени съответно „въведение” и „увод” (което е едно и също като термин) могат поне да бъдат променени в „предговор” и „увод” и в тях някои неща да бъдат разместени.

- да се „дистанцира” от използваната през разглеждания период терминология и да потърси замяната на някои изрази и формулировки с термини, използвани от съвременните историци.

- да потърси замяна в редица случаи на много често използваната в текста дума „характер” (в различни словосъчетания) с подходящ синоним или еквивалент.

- да промени заглавието на справочната част в края на труда от „библиография” в „извори и литература”.

Тези препоръки са по повод евентуалното публикуване на представения труд и съвсем не променят изцяло позитивното ми мнение за обсъжданата работа и за автора ѝ.

Направените бележки и препоръки (към тях могат да се добавят и някои по-дребни като правописни грешки и фактологични неточности) съвсем не подценяват обсъждания дисертационен труд и смятам, че той трябва да бъде оценен положително. Поради това си позволявам да призова уважаемите колеги от Научното жури да гласуват „за”, както ще направя аз, и на Мирена Паулинова Митова да бъде присъдена образователната и научна степен „доктор“ в Област на висше образование 2. Хуманитарни науки, Професионално направление 2.2. История и археология .

София, 14 март 2022 г.

Рецензент :

чл.-кор. проф. дин Александър Костов